

SZÖVEG –
MIRTSE ÁRON

SOROZAT –
VADÁLLATOK KÖZELRŐL

TÉLI ÜNNEPEK ÁLLATAI

Mikulás, karácsony, újév – december folyamán egymást érik az ünnepek, és mindegyikhez kötődik valamilyen állat. Kevesen tudják azonban, hogy miért éppen ezek az állatok kerültek kapcsolatba az ünnepeinkkel, nem árt tehát feleleveníteni a múlt homályába vesző történetüket.

♦ Ma már teljesen egyértelmű minden gyerek számára, hogy a Mikulás szánját rénszarvasok húzzák. De vajon mióta van ez így, és egyáltalán: hogy került kapcsolatba a Kis-Ázsiában élt Miklós püspök az északi hómezők háts- és igavonó állatával, amikor hazájában soha nem esett hó? A kereszténység terjedésével Szent Miklós legendája eljutott Európa északi részére is, ahol a tél nélkülözhetetlen része a hideg és a hó. Ebben a zimankósabb környezetben igen fontos szerep jutott a kandallónak és a benne lobogó tűznek – és vele annak az istenségnek, aki az észak-európai „pogány” hitvilágban a tűznek, villámnak és mennydörgésnek parancsol, és a neve Thor. Ő az, akit nagy szakállal, piros kabátban ábrázolnak, széles derékszíjjal.

KECSKÉBŐL LETT A RÉNSZARVAS

Ez azonban még mindig nem magyarázza meg, hogy jön ide a rénszarvas. Nos, a mitológia szerint Thor olyan szekéren közlekedik, amelyet két bakkecske húz. A skandináv hagyomány ma is őrzi ezt: Svédországban több város főterén szalmából készült kecskeszobrot állítanak karácsonykor, a Mikulás ma már világszerte ismert finn neve, a Joulupukki pedig egész konkrétan karácsonyi bakot jelent. Egy kecskéről azonban nehéz elhinni, hogy a hómezőn keresztül el tudna húzni egy megrakott szánt. A valóságban nem is tette soha – a rénszarvas viszont igen. 1823-ból származik az a vers, amelyben a szerző, Clement C. Moore a nyolc agancsos szánhúzó név szerint is felsorolja. De talán a kecske magyarázza a krampuszként ismert ördögfióka megjelenését is a Mikulás mellett: a középkori egyházi festészetben ugyanis az ördögöt a kecskéképű, kéjenc ógörög pásztoristen, Pán képében jelenítették meg.

SÓLYOM A SÖTÉTBŐL

Az angolszász országokban Szent Miklós, azaz Santa Claus karácsony estéjén érkezik, mivel ők nem ünnepelnek névnapokat. Nálunk azonban december 6-án, Szent Miklós napján jön, s ezt követően a gyerekeknek még jut idejük a karácsonyt várni. A betlehemi jászol mellől sem hiányoznak az állatok, de még mielőtt odáig eljutnánk, érdemes megállni egy pillanatra a téli napfordulónál, amelyet már pusztai nomád őseink is megünnepeltek, méghozzá oly módon, hogy szertartásosan sólymot röptettek. A „csony”, „csong” szó, illetve különböző változatainak jelentése (pl. „sahin”) a türk nyelvekben sólyom (lásd a Csongor név eredetét), „kara” pedig fekete, sötét. Az év legsötétebb napján tehát a sólyom szimbolikusan útra kel, hogy elhozza nekünk a fényt, a világosságot – amit aztán a kereszténység felvétele óta Krisztus születésében találunk meg.

ÖKÖR ÉS SZAMÁR A JÁSZOL MELLETT

A Megváltó egy istállóban jött világra, az utókor tehát természetesnek, kézenfekvőnek veszi, hogy jászolágya mellett ott voltak azok az állatok is, amelyeknek etetésére eredetileg ez a jászol szolgált. Valójában az Újszövetségben nem esik említés ökörről, szamárról, vagy legalábbis nem itt és ekkor. Megjelenésük a betlehemi jászol ábrázolásain mégsem csupán azon a feltételezésen alapszik, hogy egy istállóban állatnak is kell lennie. Ézsaiás próféta ugyanis korábban a gazdáját és annak jászolatát megismerő ökör és szamár példájával állítja szembe népet, akik nem ismerik fel az Úr hírnökét. Az ökör és a szamár tehát ilyen értelemben túlmutat önmagán: azokat a híveket jelképezi, akik felismerik a jászolban fekvő kisdobban az ő urukat. A szamárnak persze egyéb szerepe is van a karácsonyi néphagyományban, hiszen a várandós Szűz Mária az ő hátán érkezik Betlehembe.

Kép - Profimedia - Red Dot

ISTEN BÁRÁNYA

Természetesen nem hiányozhat a betlehemi jászol mellől a bárány sem, noha a Szentírás csupán annyit említ, hogy a pásztorok, akik nyájukat a pusztában legeltetvén az angyaltól értesültek Jézus születéséről, felkeresték és ünnepelték őt; azt, hogy kisbárányt is vittek volna neki ajándékba, már megint csak a népi betlehemes hagyomány teszi hozzá. A bárány azonban mint táplálék és áldozati állat igen fontos jelkép volt már az Ószövetségben is. Krisztus pedig – azon túlmenően, hogy ő maga is Isten báránya, aki saját magát feláldozva magára veszi a világ bűneit – további jelentéssel ruházta fel: mivel a juhok erénye a szelídség, a türelem és az összetartás, gyülekezetét nyájhoz hasonlította, s őt magát a jó pásztorhoz, aki ezt a nyáját felelősséggel vezeti és gondját viseli.

AHOL A KURTAFAKÚ KISMALAC TÚR

Az újév állatszimbóluma már nem bibliai élőlény, hiszen húsának fogyasztása a Szentföldön nemcsak hogy nem szokás, de egyenesen tilos. A sertéssel szembeni közel-keleti ellenszenv észszerű magyarázata az, hogy a disznónak víz kell és nedves föld, ahol túrhat, dagonyázhat. A sivatagos, száraz tájakon azonban a víz nagy kincs, és az embernek van szüksége rá – nem hagyhatja hát, hogy a disznó beszennyezze, inkább lemond a tartásáról. Európában azonban, ahol bővében vagyunk a víznek, a malac a gazdagság és a szerencse szimbóluma, mivel sok utódot hoz világra egyszerre, és mire eljön a téli disznóvágás ideje, bőséges táplálékkal halmozza el a gazdáját, ha nem is teljesen önszántából. Akinek tehát szilveszterkor malac visít az udvarában, annak minden oka megvan arra, hogy vidáman lépjen át az új évbe. ♦

A karácsony szimbolikus állatai közé és egyben az ünnepi asztal elmaradhatatlan kellekei közé tartozik a hal. Krisztus első követői halászok voltak, de a hal a gazdagságot is jelképezi csillogó pénzermékre emlékeztető pikkelyei miatt.

A kecskeszakállas, szarvas-patás krampusz jellemző tulajdonsága a nyelvöltögetés is. Aki látott már bakkecskét, amint a kiszemelt nőtény nyomában lohol, az tudja, hogy pontosan így öltögeti a nyelvét.

A festményeken általában szereplő gyapjas, fehér bárány modellje egy német juhajtó volt, amely hazájában azóta gyakorlatilag kihalt. Leszármazottai élnek Magyarországon a sváb eredetű cikta juhok személyében.

A babona szerint újévkor nem szabad baromfit enni, mert az elkaparja a szerencsét, míg a malac kitérja. Valójában a disznóvágás ideje azért a tél, mert a nagy mennyiségű húst ilyenkor könnyebb volt eltartani, amikor még nem létezett hűtőszekrény.

